

PROSTITUTIONEN I SVERIGE —

EN KARTLÄGGNING AV UTVECKLINGEN UNDER 70-TALET OCH DEN AKTUELLA SITUATIONEN¹

AV LEIF G. W. PERSSON

1. Prostitutionens former och regionella utbredning

En vanlig indelningsgrund vid den typ av heterosexuell prostitution där kvinnor säljer sexuella tjänster till män är efter *kontaktmönstret*. Var eller hur den prostituerade erbjuder sina tjänster.

I Sverige förekommer sådan prostitution i (främst) *fem olika former* under 70-talet:

- (a) »på gatan«, s k *gatuprostitution*
- (b) på s k *massageinstitut* eller *poseringsateljéer*
- (c) på *sexklubbar*
- (d) på *hotell* och *restauranger*
- (e) som s k *call-girlverksamhet*

Med *gatuprostitution* avses den prostitutionsform där den prostituerade uppehåller sig på gatan (eller andra platser dit allmänheten har tillträde) och där öppet erbjuder sina tjänster. Gatuprostitutionen i Sverige är en stadsföretelse. Kunderna är i regel bilburna. De platser där den förekommer utgörs vanligen av centralt belägna gator eller områden som är lätta att nå med bil men där genomströmningen av »vanliga människor« samtidigt inte är alltför stor. T ex kvarteren kring Malmskillnadsgatan i Stockholm, gatorna kring Vasaparken i Göteborg, Excercis-, Förenings- och Kungsgatan i Malmö.

Massageinstituten eller *poseringsateljéerna* kan bäst beskrivas som ett slags »småskaliga bordeller«. I regel är det 2–3 prostituerade som delar på en

---

¹ I denna rapport har jag sammanfattat vissa resultat från ett antal undersökningar om prostitutionen som jag utfört under perioden 1974—1980 för bl a rikspolisstyrelsens, prostitutionsutredningens och Stockholms kommuns räkning. Studierna grundar sig huvudsakligen på uppgifter som hämtats ur polisiära register eller samlats in genom observationer på fältet. Av utrymmesskäl har jag här utlämnat bl a de avsnitt där jag diskuterat de olika data och deras tillförlitlighet. För en fullständig genomgång hänvisas istället till Persson, Leif G. W., HOROR, HALLICKAR OCH TORSKAR — en bok om prostitutionen i Sverige (Norstedts förlag Stockholm 1981).

mindre lägenhet eller någon ombyggd affärslokal. Lokalerna brukar ofta vara koncentrerade till äldre bostadsområden av saneringskaraktär. Omsättningen på lokaler är också hög. Verksamheten pågår normalt på dagtid och bedrivs med hjälp av annonser i pressen. Såväl i dagspressen som i de sk sextidningarna. Under 1980 har dock denna annonsering minskat kraftigt (se nedan avsn 10). I sak är det fö sällan någon större skillnad mellan ett massageinstitut och en poseringsateljé. Istället är det mest en fråga om att välja skylt för verksamheten. Det är således vanligt att en och samma verksamhet annonseras under olika rubrik beroende på var annonsen förs in; i Sex-Kontakten som »posering« och i Dagens Nyheter under »Hälsa- och kroppsvård«.

Prostitutionen förekommer även till och från på de sk *sexklubbarna*. D v s lokaler där man erhållit särskilt tillstånd att anordna pornografiska föreställningar dit allmänheten har tillträde. De senare tillstånden omfattar självfallet inte prostitution utan denna utgör en illegal del av verksamheten. Genom att besökarna på dessa klubbar lätt kan komma i kontakt med de kvinnor som arbetar där är det dock ganska enkelt att hålla på med prostitution på sådana ställen. Antingen i samma lokaler. Eller också på så sätt att kontakterna mellan den prostituerade – »sexklubbsartisten« – och hennes kund knyts på klubben men att man därefter beger sig till en annan närbelägen lokal för själva prostitutionshandlingen.

Vissa *hotell* och *restauranger*, speciellt lite »finare« ställen med dans och inte alltför ungdomlig publik, utgör också naturliga kontaktpunkter för män som vill träffa prostituerade. Mycket talar för att denna prostitution ofta har en ganska tillfällig karaktär och alls icke behöver bedrivas med utgångspunkt från själva hotell- eller restaurangrörelsen. Tvärtom finns det mycket som talar för att sådana arrangemang utgör rena undantag. Själva miljön, restaurang med dans, barer, ofta i bekväm anknytning till hotellrum i samma byggnad, gör det lätt för de prostituerade och deras kunder att komma samman. Och svårt, för att inte säga omöjligt, från hotellets eller restaurangens sida att hindra att detta sker.

Slutligen den sk *call-girlverksamheten*. Denna har en mycket sluten karaktär. Kunden tar kontakt med den prostituerade på telefon (därav företeelsens namn). De prostituerades telefonnummer är svåra att få tag i och förbehållna kunder med kontakter och gott om pengar. För att den prostituerade skall ställa upp krävs ofta rekommendationer, någon gemensam bekant etc.

Sammanfattningsvis kan man säga att dessa fem prostitutionsformer så gott som fullständig täcker in den prostitution som förekommer i Sverige under 70-talet. Övriga former utgör undantag. De har marginell betydelse för fenomenet som helhet.

Den *regionella fördelningen* av den prostitution som vi har i dag kan kortfattat beskrivas enligt följande:

- (1) Prostitutionen är koncentrerad till södra och mellersta Sverige och då särskilt till de tre storstadsregionerna
- (2) I landets tre största städer Stockholm, Göteborg och Malmö förekommer prostitution i relativt stor omfattning och i flera former
- (3) Prostitution förekommer (eller har förekommit under den senaste tvåårsperioden) i en eller flera former i flertalet av landets övriga större städer. Bl a i Helsingborg, Lund, Jönköping-Husvarna, Borås, Linköping, Norrköping, Södertälje, Karlstad, Örebro, Västerås, Uppsala, Gävle, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå
- (4) Prostitution förekommer relativt ofta i medelstora städer och då i regel i någon enstaka form. Under den senaste tvåårsperioden har prostitution bl a förekommit i Trelleborg, Kristianstad, Landskrona, Halmstad, Växjö, Skövde, Uddevalla, Motala, Nyköping, Eskilstuna, Falun, Borlänge, Hudiksvall och Boden
- (5) Prostitution förekommer endast undantagsvis i mindre städer och på den rena landsbygden

Hur är det då med utbredningen av de olika formerna?

Vad beträffar *gatu*prostitutionen förekommer sådan i dag, likesom under hela 70-talet, kontinuerligt och i relativt stor omfattning i Stockholm, Göteborg och Malmö samt relativt kontinuerligt men i ringa omfattning i Norrköping. I vissa andra större städer i södra och mellersta Sverige har gatu-prostitution förekommit vid enstaka, kortvariga tillfällen och i mindre omfattning under 70-talet.

Även prostitutionen på *massageinstitut* och *poseringsateljéer* är starkt koncentrerad till Stockholm, Göteborg och Malmö.

Våren 1980 fanns ca 100 massageinstitut/poseringsateljéer i hela landet. Av dessa låg 50–60 i Stockholm, Göteborg och Malmö medan de resterande 40–50 verksamheterna återfanns i (företrädesvis) de större städerna på landsorten och då med en uttalad koncentration till södra och mellersta Sverige.

När det gäller prostitutionen på *sexklubbarna* är dock förhållandena något mer komplicerade. Våren 1980 fanns det totalt 20 sexklubbar i hela landet. Av dessa låg sju i Stockholm, tre i Göteborg, fyra i Örebro, två i Strömstad och en i verdera Eskilstuna, Karlstad, Köping och Skövde. Sexklubsverksamheten är således koncentrerad till Stockholm och Göteborg. Samtidigt är det dock på det viset att det med största sannolikhet inte förekommer någon prostitution på dessa klubbar. Det gör det däremot på klubbarna utanför de två storstäderna. Här utgör prostitutionen ett reguljärt inslag i verksamheten.

De data som föreligger om *hotell-* och *restaurang*prostitutionen samt *call-girl*-verksamheten är så pass osäkra att det är svårt att göra bestämda uttalanden om utbredningen av denna prostitution i landet som helhet. De

uppgifter som finns kommer så gott som uteslutande från polisen i Stockholm, Göteborg och Malmö. En sammanfattande bedömning talar dock för att hotell- och restaurangprostitutionen (sannolikt) är mer utbredd än så. Tillfälligt och i mindre omfattning torde sådan prostitution förekomma i de flesta större och medelstora städer i landet. Däremot torde call-girlverksamheten utanför de tre större städerna vara försumbar.

2. Gatuprostitutionen; aktuell omfattning, utveckling under 70-talet

Som mått på gatuprostitutionens omfattning har jag använt dels antalet *yrkesprostituerade*, dels antalet *tillfällesprostituerade* under ett visst år. Med en yrkesprostituerad avses en kvinna som varit kontinuerligt verksam som prostituerad över hela året. Den tillfällesprostituerade däremot har endast gjort »kortare inhopp i branschen»; några månader, någon vecka, t o m några enstaka tillfällen. Det bör understrykas att om man ser till företeelsen prostitution som helhet så är tillfällesprostitutionen betydligt vanligare än den yrkesmässiga varianten. Jag vill också påpeka att de tal som jag redovisat nedan grundar sig på *skattningar* av varierande tillförlitlighet.

En förekommer alltså gatuprostitution i fyra olika städer. Nämligen Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping. Mätt med antalet prostituerade har vi den mest omfattande gatuprostitutionen i Stockholm; drygt 50 procent av samtliga prostituerade. I Göteborg finns ca 30 procent av de gatuprostituerade, i Malmö ca 15 och i Norrköping de resterande ca fem procenten. Denna fördelning har fö varit ungefär densamma under hela 70-talet.

Först den *aktuella* situationen, dvs under 1980.

Tabell 1. Antalet yrkesprostituerade (yp) och antalet tillfällesprostituerade (tp) inom gatuprostitutionen i Sverige under 1980 (skattade årsgenomsnitt, cirkatal)

	antal yp	antal tp	tp/yp	totalt
Stockholm	100—150	300—500	> 3	550
Göteborg	50— 60	150—200	∞3	225
Malmö	30	60	∞2	100
Norrköping	10	20	∞2	30
Totalt	220	650	∞3	900

Några kommentarer till tabellen ovan.

Under 1980 var i runda tal 1000 olika kvinnor verksamma som prostituerade på gatan i Sverige. Drygt 200 av dem kan karakteriseras som yrkesprostituerade medan den återstående majoriteten prostituerade sig mer tillfälligt. Antalet tillfällesprostituerade på varje yrkesprostituerad varierar på

olika håll. Störst var det i Stockholm. Där gick det mer än tre tillfällesprostituerade på varje yrkesprostituerad under 1980. I Göteborg är inslaget av tillfällesprostituerade något mindre samtidigt som det i stort sett är jämförbart. I Malmö och Norrköping slutligen har vi den lägsta andelen tillfällesprostituerade. Ungefär relationen två på en.

Det finns flera orsaker till dessa variationer. I fallet med Malmö är den främsta anledningen till den relativt sett låga tillfällesprostitutionen de omfattande åtgärder som man från polisens och de sociala myndigheternas sida satt in mot gatuprostitutionen. I övrigt förklaras differenserna troligen av det faktum att gatuprostitutionen i Norrköping (och i viss mån även i Göteborg) har en mer gammaldags och stabil utslagningsskäraktär än den i Stockholm.

Hur pass tillförlitliga är dessa siffror?

För Malmö och Norrköping har de en hög grad av tillförlitlighet. Vad gäller Stockholm är tillförlitligheten relativt hög medan den för Göteborgs vidkommande kan bedömas som acceptabel. Sammanfattningsvis ger skattningarna en god bild av gatuprostitutionens omfattning under 1980, totalt och på olika håll i landet.

Vad beträffar *variationerna* i gatuprostitutionens omfattning under 70-talets är tillförlitlighetsproblemen större. Följande påståenden om utvecklingen får dock betraktas som säkra.

- (a) *Hela landet*: Gatuprostitutionen ökar kraftigt från 70-talets början till årsskiftet 1976/77. Ökningen överstiger i vart fall 100 procent och är speciellt markant i Stockholm. Därefter minskar nivån i motsvarande takt och ligger under 1980 obetydligt högre än under 70-talets början.
- (b) *Stockholm*: Gatuprostitutionen ökar kraftigt från från 70-talets början till årsskiftet 1976/77. Ökningen under denna period är i storleksordningen 150 procent. Från början av 1977 fram till sommaren 1978 har vi så en betydande nedgång i gatuprostitutionens omfattning som följs av en stabilisering på ungefär 1978 års nivå.
- (c) *Göteborg*: Stadiga ökningar av omfattningen fram till ungefär 1976/77 varefter nivån tycks stabiliseras.
- (d) *Malmö*: Kraftiga ökningar över början av perioden som bryts under 1976 och följs av en mycket kraftig minskning. Omfattningen är i dag sannolikt lägre än vid periodens början.
- (e) *Norrköping*: Nivån är konstant och låg fram till mitten av 1978 då kraftiga ökningar inträder under det närmast följande året. Därefter en stabilisering på 1979 års nivå.

Den ovan beskrivna utvecklingen torde gälla såväl omfattningen av yrkes- som tillfällesprostitutionen (liksom totalsiffrorna) under den aktuella perioden.

Den kraftiga minskningen i gatuprostitutionen under senaste år motsvaras också av minstning i prostitutionen som helhet. Den beror således inte på t ex en överflyttning från gatuprostitution till någon annan prostitutionsform (se nedan avsn 6).

3. Prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer; aktuell omfattning, utveckling under 70-talet

Det bästa måttet på omfattningen av prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer är det genomsnittliga antalet verksamheter som är igång under ett år. Bl a är det en bra indikator på hur många olika kvinnor som denna prostitution omfattar vid den viss tidpunkt. Det har också hög tillförlitlighet.

Under början av perioden ökar verksamheten markerat. Det är fö en ökning som börjat redan tidigare, mot slutet av 60-talet. Om man ser till den *totala* omfattningen så bryts denna uppgång 1973/74 varefter nivån stabiliseras under de närmast följande åren. Från 1976 har vi så en mycket markerad nedgång i denna prostitution. Några siffror: Vid periodens ingång har vi ca 150 verksamheter, under dess mitt ca 250, och mot slutet av den ca 100. Omfattningen av denna prostitution är alltså väsentligt mindre i dag än för tio år sedan.

Den största andelen av dessa förändringar – det gäller således både uppgången och nedgången – förklaras av utvecklingen i *Stockholm*. Här har vi en kraftig ökning fram till mitten av 1972 som följs av drastiska minskningar under det närmaste året. Dessa »planar ut« så småningom men tendensen står sig över hela perioden. Som mest, dvs kring 1971/72 har vi drygt 100 massageinstitut/poseringsateljéer i Stockholmsområdet. Under 1980 ligger antalet kring 20–25.

Utvecklingen i Göteborg och Malmö är betydligt mer stabil än den i Stockholm. I *Göteborg* har vi 10–15 verksamheter vid periodens början. Därefter följer en liten men stadig ökning fram till 1978 då vi har ett 40-tal massageinstitut/poseringsateljéer i området. Därefter kraftiga minskningar. Under 1980 ligger antalet kring 20–25.

I *Malmö* finns ca 20 sådana verksamheter 1970. Ökningen, som är av ringa omfattning, pågår fram till 1976 då vi har ca 30 lokaler i området. Därefter minskar omfattningen. I början av 1980 får en mycket kraftig nedgång (p g a polisiära åtgärder) till den nuvarande nivån, ca ett halvdussin massageinstitut/poseringsateljéer.

Vad gäller *landet i övrigt* – utanför de tre storstäderna – har vi en mycket kraftig uppgång under perioden 1970–1973/74. Uppgången mot slutet av denna period beror (sannolikt) delvis på en geografisk omstrukturering från Stockholmsområdet. Under perioden 1973/74–1976/77 har vi en stabilisering av läget som följs av kraftiga minskningar. 1970 finns ett 50-tal verksamheter utanför de tre storstäderna. Kring 1975 ca 125 verksamheter och under

1980 ca 40–50, dvs ungefär samma omfattning som vid periodens början.

Hur många prostituerade kvinnor motsvarar dessa siffror över antal verksamheter?

Först vill jag betona att relationen mellan antalet verksamheter (lokaler) och antalet prostituerade som arbetar där är mycket konstant. I genomsnitt finns det 2,5 prostituerade per verksamhet och detta gäller för perioden som helhet. På ett massageinstitut eller en poseringsateljé hittar man nästan alltid 2–3 olika kvinnor. Det är sällan man arbetar ensam eller att fler än tre kvinnor delar på en lokal.

Inslaget av tillfällesprostitution inom denna prostitutionsform är också relativt sett ringa. Det är de prostituerade på massageinstituten och poseringsateljéerna som mer än någon annan grupp av prostituerade gjort prostitutionen till profession.

Under 1980 har vi i Stockholm ca 50 yrkesprostituerade, och ett motsvarande antal tillfälles- eller (vilket är en bättre beteckning) deltidsp prostituerade inom denna prostitutionsform. Samma omfattning, om vi ser till antalet prostituerade av olika kategorier, har vi fö i Göteborg. I Malmöområdet handlat det totalt om ett tiotal yrkesprostituerade och ett jämförbart antal tillfällesprostituerade. Vad gäller resten av landet torde i genomsnitt ca 100 olika kvinnor varit mer kontinuerligt verksamma som prostituerade på massageinstitut/poseringsateljéer under 1980. Antalet tillfällesprostituerade är sannolikt något lägre än så.

4. Prostitutionen på sexklubbarna; aktuell omfattning, utveckling under 70-talet

Den bästa indikatorn på sexklubbspstitutionens omfattning under 70-talet utgörs av antalet sexklubbar. Dessa siffror över antalet verksamheter har också hög grad av tillfällesförlitlighet. Speciellt mot senare hälften av perioden, 1975–1980.

I tabell 4 nedan har jag redovisat utvecklingen på sexklubbssidan 1970–1980. Två påpekanden är nödvändiga med anledning av tabellen: Siffrorna avser inte årsgenomsnitt utan antalet olika klubbar (rörelser) som varit igång under ett visst år. Speciellt under periodens början är klubbarna ofta kortlivade medan de klubbar som finns kvar vid periodens slut bedriver en betydligt mer kontinuerlig verksamhet. Om man ser till utbudet på den rena sexklubbmarknaden har således inte detta minskat i den omfattning som nedgången i antalet klubbar tyder på. Det är heller inte på det viset att prostitution förekommer på alla klubbar. Vid periodens början är det mycket vanligt med prostitution på klubbarna. Mot slutet av perioden förekommer prostitution i stort sett enbart på landsortsklubbarna. Sammanfattar man resultatet av dessa två faktum med avseende på dess konsekvenser för sexklubbspstitutionen kan man dock säga att siffrorna i tabellen utgör en god indikator på denna prostitutions variation över tiden.

Tabell 2. Antalet sexklubbar under perioden 1970—1980 i hela landet samt Stockholm, Göteborg, Malmö och övriga landet (skattningar, cirkatal 1970—1974)

	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	M
Totalt	50	65	75	90	90	91	78	63	46	30	20	63
Stockholm	10	10	10	15	15	13	10	10	8	9	7	11
Göteborg	12	15	13	13	5	3	3	3	3	3	3	7
Malmö	15	20	25	20	15	14	7	1	—	—	—	11
Övr. Sverige	10	20	30	40	56	61	58	49	35	18	10	35

Under 1980 finns det alltså 20 klubbar i hela landet varav tio utanför Stockholm och Göteborg. På dessa tio klubbar förekommer prostitution som ett reguljärt och olagligt inslag i verksamheten. Den prostitution det gäller är dock inte särskilt omfattande. Prostitutionen på en av dessa sexklubbar är jämförbar med den som bedrivs på ett vanligt massageinstitut. I genomsnitt handlar det om 2–3 kvinnor på varje klubb som sysslar med prostitution.

Den delen av verksamheten sköts ofta av kvinnor som reser mellan olika klubbar. Under 1980 berörde sexklubbsprostitutionen ett hundratal olika kvinnor varav ca hälften prostituerade sig med kontinuerligt och den andra hälften mer tillfälligt.

Ser man till *utvecklingen* av sexklubbsprostitutionen under perioden 1979–1980 så har omfattningen av den minskat mycket kraftigt. Jämfört med mitten av perioden torde sexklubbsprostitutionen ha minskat till ungefär en femtedel av den prostitution som vi hade då.

5. Hotell-, restaurang- och call-girlprostitutionen; aktuell omfattning, utveckling under 70-talet

Hotell- och restaurangprostitutionen samt call-girlverksamheten – den s k lyxprostitutionen – är mycket svår att kartlägga. Den dolda och slutna karaktären hos dessa prostitutionsformer gör att bristen på data är påfallande. De data som finns är heller inte särskilt lämpade som underlag för statistiska sammanställningar och redovisningar. Alla övergripande beskrivningar av lyxprostitutionen kommer med nödvändighet att få karaktären av, i bästa fall, initierade gissningar.

En torde lyxprostitutionen (d v s hotell- och restaurangprostitutionen samt call-girlverksamheten) omfatta några hundra kvinnor. Detta under ett år och för landet som helhet. I regel är det fråga om tillfälliges prostituerade som uteslutande förekommer inom denna form av prostitution men det finns även ett markant inslag av »proffs« som extraknacker på detta sätt vid sidan av sin reguljära verksamhet som prostituerade på gatan, massageinstituten eller sexklubbarna.

Prostitution av det här slaget förekommer kontinuerligt fast i ringa omfattning i våra tre största städer samt till och från – vad beträffar hotell- och restaurangprostitutionen – i de flesta städer på landsorten som är tillräckligt stora för att det skall finnas åtminstone en »finare« dansrestaurang med det erforderliga manliga klientelet.

Det bör dock understrykas att lyxprostitutionen svarar för en mycket ringa del av det totala prostitutionsutbudet. De »tunga« sektorerna på marknaden utgörs av gatuprostitutionen samt prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer. Lyxprostitutionen har en utpräglad tillfällig karaktär.

Detta om den aktuella omfattningen. Utvecklingen under 70-talet är naturligt nog än svårare att uttala sig om. Mycket talar dock för att omfattningen av den har minskat. Under början av 70-talet har vi tecken på hotell- och restaurangprostitution i Stockholm som är både väl synlig och relativt omfattande. Detta är inte fallet i dag.

Även på call-girlsidan torde utbudet ha minskat. Bl a som en följd av det ökade polisiära intresset för sådan prostitution. Sammanfattningsvis finns det skäl att anta att även denna prostitution har minskat under 70-talet. Hur mycket är dock omöjligt att säga. Dessutom är det av underordnad betydelse om man ser till prostitutionen som helhet på lyxprostitutionens marginella betydelse.

6. Prostitutionens utveckling under 70-talet; sammanfattande slutsatser

Utvecklingen under 70-talet för de olika prostitutionsformerna präglas av en hög grad av likformighet. Under början av perioden ökar prostitutionen kraftigt, mot slutet av perioden minskar den i ungefär samma takt.

Ur social- och kriminalpolitiska synpunkter är främst det senare av intresse. *Prostitutionen i Sverige har minskat kraftigt på senare år*; totalt sett, för olika prostitutionsformer och på olika håll i landet. Undantagen från detta mönster är få och betydelselösa. För att sammanfatta:

- (a) Sedan 1976 har gatuprostitutionens totala omfattning minskat i storleksordningen 40 procent
- (b) Sedan 1976 har prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer totalt minskat med ca 60 procent
- (c) Sedan 1975 har prostitutionen på sexklubbarna minskat med ca 80 procent
- (d) Den sk lyxprostitutionen har minskat sedan mitten av 70-talet. Storleken av denna minskning är dock okänd

Den totala minskningen i de fem prostitutionsformer som jag redovisat ovan kan heller inte förklaras genom uppkomsten av någon »ny« och hittills »okänd« typ av prostitution som »svalt« de prostituerade, kunder och sexuella tjänster som försvunnit från den traditionella marknaden. Prostitutio-

nens struktur har varit i stort sett oförändrad under den aktuella tidsperioden och den är det fortfarande. Jag skall återkomma till orsakerna till de kraftiga variationerna i prostitutionens omfattning under 70-talet (se avsn 9 nedan).

7. Prostitutionens ekonomi

En central fråga när man diskuterar prostitutionen är dess ekonomi. Prostitutionen är en marknad och prostituerar sig gör man för att tjäna pengar. Det senare är ett nödvändigt villkor. Om man inte tjänade några pengar på att prostituera sig skulle antalet kvinnor som gjorde det vara försumbart. I och med att pengarna utgör ett nödvändigt villkor i sammanhanget är också frågan om prostitutionens ekonomi av central betydelse vid varje social- eller kriminalpolitisk betraktelse över ämnet (se nedan avsn 9 o 10).

I tabell 7 nedan har jag redovisat bruttointäkten inom prostitutionen i Sverige under 1980; totalt och för olika prostitutionsformer. Med utgångspunkt från samma underlag som använts för att skatta antalet prostituerade inom olika former har jag beräknat prostitutionens *årsarbetskraft*². Som framgår av tabellen går det åtskilliga prostituerade kvinnor på varje årsarbetskraft inom prostitutionen. Anledningen är enkel nog; genomsnittligt har prostitutionen en mycket tillfällig karaktär.

En *bruttointäkt* på ca 120 miljoner får självfallet inte förväxlas med en förtjänst för de prostituerade (och eventuella profitörer) på samma belopp. Precis som alla andra verksamheter är prostitutionen förenad med kostnader

Tabell 3. Bruttointäkten under 1980 för de olika formerna av prostitution samt totalt (skattningar, totalintäkten avrundad)

P-form	ant årk*	int/p**	ant pass	årsint/årk	tot intäkt
gatuprostit	130	1 000	300	300 000	40 000 000
mi o pa***	210	1 000	300	300 000	65 000 000
sexkl.pr.	20	1 500	300	450 000	10 000 000
lyxprost.	20	1 000	300	300 000	5 000 000
totalt	380	1 025	300	308 000	120 000 000

* ant årk = antal årsarbetskrafter

** int/p = bruttointäkt per pass

*** mi o pa = prostitution på massageinstitut och poseringsateljéer

²) På varje årsarbetskraft enligt tabell 7 går det 300 arbetspass. Längden av de senare varierar inom olika prostitutionsformer och för olika kategorier av prostituerade. Valet av just 300 pass per årsarbetskraft är också ointressant för skattningarna av bruttointäkten totalt eller inom en viss prostitutionsform. På grundval av empiriska data har intäkten per pass skattats till 1000—1500 kronor.

för verksamhetens bedrivande. De senare kan beräknas till ca 20 miljoner och varierar avsevärt beroende på vilken prostitutionsform det gäller. De största avbränningarna har vi för prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer, ca 12 miljoner under 1980, varav merparten av beloppet avser lokalkostnader.

En total bruttointäkt på ca 120 miljoner ger således en *vinst* på ca 100 miljoner för prostitutionsindustrin under 1980, d v s. i genomsnitt ca 265 000 per årsarbetskraft. Få, om ens någon, enskild prostituerad torde dock tjäna så mycket.

Vart tar dessa pengar vägen?

Av de ca 100 miljonerna i vinst går ungefär hälften åt till att bestrida utgifterna för de prostituerade och deras omgivning (familj, hallickar) *privata konsumtion*; mat, hyra, kläder o s v. I denna konsumtion finns ett starkt inslag av sk lyxkonsumtion. I runda tal tio miljoner går till inköp av *narkotika* för de narkotikamissbrukande prostituerade räkning och ett ungefär motsvarande belopp överförs kontant till olika kategorier av *kopplare*. Det bör också påpekas att den senare gruppen tillgodogör sig ca sju miljoner av de 20 miljonerna i omkostnader (hyres- och sexklubbs-hallickar). De resterande ca 30 miljonerna av vinsten kapitaliseras genom investeringar i *kapitalvaror och sparande*.

Endast en mindre del av intäkterna från prostitutionen vandrar således vidare på olika *svarta* marknader.

8. De inblandade personkretsarna; prostituerade, kunder och kopplare

Tre kategorier av personer berörs direkt av prostitutionen, nämligen de prostituerade, deras kunder och kopplare.

Hur många personer gäller det?

Under 1980 uppgick gruppen *prostituerade* till ungefär 2 000 *kvinnor*, d v s det antal kvinnor som prostituerade sig under det året. Ca 1 000 av dem förekom inom gatuprostitutionen, ca 500 på massageinstitut och poseringsateljéer, ca 100 på sexklubbarna och ytterligare några hundra inom hotell- och restaurangprostitutionen eller call-girlnäringsen. Överlappningen, att en och samma kvinna förekommer inom mer än en prostitutionsform under en viss tidsperiod, torde vara ringa. Därför är det också relativt riskfritt att skatta hela gruppens storlek genom att summera antalet prostituerade inom olika former. (Dessutom har jag tagit hänsyn till detta i de skattningar som redovisats i avsn 2-5 ovan). Siffran 2 000 prostituerade under 1980 har en godtagbar tillförlitlighet. På ett ungefär motsvarar denna grupp ett par promille av landets kvinnliga totalbefolkning i motsvarande åldrar.

Den senare andelen är dock ett dåligt mått på hur stor andel av den nu levande kvinnliga totalbefolkningen som *någon gång* prostituerat sig. Detta beroende på att omsättningen av personer inom gruppen är hög. En initierad

gissning pekar på två saker: För det första att denna andel varierar kraftigt inom olika åldersgrupper och för kvinnor från olika områden i landet. För det andra att denna andel av hela den kvinnliga befolkningen (på ca fyra miljoner individer) med hög grad av sannolikhet ligger under en procent. Alltså: Mindre än en på hundra av de nu levande kvinnorna i landet har någon gång prostituerat sig.

För vissa ålderskategorier, och i vissa delar av landet, är dock denna andel väsentligt högre. Data från Stockholm antyder t ex att ungefär två procent av de kvinnor som föddes i Stockholmsområdet under mitten av 50-talet har prostituerat sig. I det stora flertalet fall har denna prostitution haft en kortvarig och tillfällig karaktär.

Om en på hundra (eller två på hundra) är »mycket« eller »litet« är en bedömningsfråga. En sak kan dock sägas säkert. Andelen kvinnor som har egen erfarenhet av prostitution är väsentligt mindre än andelen män med samma erfarenhet.

Storleken av den senare gruppen, *kunderna*, är också svårare att skatta. En initierad gissning pekar på att antalet kunder under 1980 ligger i storleksordningen 100 000, dvs i genomsnitt femtio olika kunder på varje prostituerad. Denna grupp på ca 100 000 kunder motsvarar 3-4 procent av den manliga totalbefolkningen. Variationerna är dock avsevärda mellan olika kategorier av män. Bl a beroende på ålder och boendeort.

Andelen män i den nu levande manliga totalbefolkningen (på ca fyra miljoner individer) som någon gång varit kund hos en prostituerad torde ligga i storleksordningen tio procent. Andelen »stamkunder« är med säkerhet väsentligt lägre än så, någon procent. Jag vill betona att denna skattning »kring tio procent« är långt ifrån precis. Bl a försvåras beräkningarna av det faktum att många kunder med enstaka erfarenheter av prostitution tycks ha gjort dessa utomlands. (Kundernas utländska prostitutionserfarenheter gör det således mer komplicerat att skatta gruppens storlek utifrån kända data om de prostituerade).

Ca 2 000 prostituerade och i runda tal 100 000 kunder. Hur många *kopplare*?

Storleken av den senare gruppen är enklare att skatta än kunderna bl a beroende på att man kan utgå från gruppen prostituerade. I normalfallet har den kvinnliga prostituerade någon person (och ibland flera) som tillgodogör sig varierande andelar av hennes inkomster av prostitutionen. I regel är det fråga om hennes make, fästman, sammanboende eller pojkvän, sk *husbehovshallickar*. Alla prostituerade har det inte. Men flertalet. Till denna grupp skall också läggas andra personer som främjar den prostituerades verksamhet, utnyttjar eller har vinning av den. Sk *professionella hallickar*, *sexklubbshallickar*, *hyreshallickar* etc. Antalet sådana personer under 1980 torde ganska väl motsvara gruppen prostituerade, kring 2 000 således.

Vad vet man om de inblandade personernas bakgrund och deras aktuella situation?

Först de *prostituerade*.

Två saker kan sägas om en gruppen som helhet. Dels att den i väsentliga avseenden skiljer sig från den kvinnliga normalbefolkningen i motsvarande åldrar. Inslaget av olika sociala och individuella *bristfaktorer* är genomsnittligt väsentligt större än i normalbefolkningen. Dels, och samtidigt, är det fråga om en heterogen grupp. Andelen utslagna eller socialt och individuellt utsatta individer varierar avsevärt mellan olika kategorier av prostituerade. Bland de professionella gatuprostituerade finns t ex höga andelar kriminellt belastade, missbrukare, arbets- och bostadslösa. De lyxprostituerade å andra sidan företer inte denna »statistiska belastning«. I en yttre bemärkelse, d v s mätt med olika socialstatistiska kriterier, skiljer de sig inte från motsvarande normalgrupp i någon nämnvärd grad.

Några siffror avseende *ålder, boendeort, nationalitet, civilstånds-, familje- och inkomstförhållanden, missbruk* av alkohol och narkotika samt *kriminalitet*.

De *gatuprostituerade* utgör en grupp av relativt unga kvinnor. Genomsnittsåldern är 23 år och ungefär 75 procent av gruppen befinner sig i åldersintervallet 18–29 år. Andelen underåriga – yngre än 18 år – prostituerade är samtidigt liten, ungefär fem procent. Andelen under femton år är mycket liten, mindre än en procent.

De *gatuprostituerade* är i en absolut majoritet av fallen bosatta inom den region där de bedriver sin prostitution. En mindre del av gruppen prostituerar sig dock på annan ort eller saknar fast adress.

Bland de *gatuprostituerade* som bedriver sin verksamhet mer kontinuerligt finns en överrepresentation av utländska kvinnor; ca 25 procent är utländska medborgare och den största gruppen bland dessa utgörs av kvinnor från Finland.

Såväl andelen gifta som andelen kvinnor med barn är lägre inom gruppen av *gatuprostituerade* än vad den är för den kvinnliga normalbefolkningen. Kring tio procent av gruppen är gifta och ungefär samma andel har barn.

De *gatuprostituerade* har mycket små taxerade inkomster. Ungefär hälften av dem är nolltaxerade eller saknar taxerad inkomst. Åttio procent hade en taxerad årsinkomst under 20 000 (1978). Deras inkomster av prostitutionen framgår i vart fall inte av deras taxeringar. Man tar således inte upp dessa inkomster vilket man i för sig skall göra i och med att prostitutionen i sig är en av samhället tillåten verksamhet. De *gatuprostituerades* deklara-tionsbeteende gäller f ö för samtliga kategorier av prostituerade med ett undantag. Bland de prostituerade på massageinstituten förekommer det undantagsvis att man redovisar mindre andelar av sina prostitutionsinkomster för beskattning.

En stor andel av de av polisen kända *gatuprostituerade*, d v s de som

prostituerar sig mer kontinuerligt, finns noterade i det sk polisregistret för olika typer av brott. Ungefär hälften av dessa kvinnor har känd brottsbelastning och i några procent av fallen är denna belastning mycket grov. De vanligaste brotten är stölder och narkotikabrott.

Andelen narkotikamissbrukare bland de kända gatuprostituerade varierar kraftigt på olika håll i landet. I Stockholm och Norrköping ligger den kring 20–25 procent, i Göteborg kring 15 procent. I Malmö däremot är en absolut majoritet av de kända gatuprostituerade narkotikamissbrukare. Bland de tillfällesprostituerade är dock dessa andelar väsentligt lägre.

Också andelen alkoholmissbrukare varierar. Högst är den i Göteborg och Malmö, ca 20 procent. I Norrköping ca 15 procent och i Stockholm kring tio procent.

Sammanfattningsvis: Andelarna brottsbelastade samt missbrukare inom gruppen av gatuprostituerade ligger många gånger högre än vad de gör hos den kvinnliga normalbefolkningen i samma områden och ålderskategorier. Förklaringen är enkel. En stor andel av de få procenten kvinnor i normalbefolkningen som är kända för missbruk och/eller kriminalitet återfinns bland de prostituerade.

De *prostituerade på massageinstituten och poseringsateljéerna* företer en högre grad av likhet med »den kvinnliga normalbefolkningen«. Detta utan att grupperna för den skull är särskilt lika.

Bl a är denna grupp av prostituerade betydligt äldre än sina »kolleger på gatan«. Drygt $\frac{3}{4}$ är 30 år eller äldre. Genomsnittsåldern ligger vid 35 år och underåriga prostituerade förekommer inte inom denna prostitutionsform.

Nästan alltid är man också bosatt inom det område där man prostituerar sig. Verksamhetens karaktär gör ju att man är bunden till orten på ett helt annat sätt än vid t ex gatuprostitution.

De svenska kvinnorna dominerar inom gruppen, ca 85 procent. Av dem med utländsk härkomst utgjordes den största gruppen av medborgare från öststatsländerna (Polen, Ungern, Jugoslavien). Andelarna gifta och med barn är högre än för gruppen gatuprostituerade. Samtidigt är den något lägre än för den kvinnliga normalbefolkningen i motsvarande områden och åldrar.

Även inkomstbilden är mer normal än för de gatuprostituerade. Ungefär en tredjedel av kvinnorna är nolltaxerade eller saknar taxerad inkomst. Ca $\frac{2}{3}$ har en årsinkomst på mindre än 20 000 kronor. Gruppen som uppgett mer än 40 000 i årsinkomst är mindre än tio procent för 1978.

Gruppens brottsbelastning är både väsentligt lägre än för de gatuprostituerade och många gånger högre än för den kvinnliga normalbefolkningen, 20–25 procent finns registrerade för olika brott. Brottsbilden överensstämmer relativt väl med de gatuprostituerades med det viktiga undantag att inslaget av narkotikabrottslighet är ytterst ringa.

Det senare torde följa av det faktum att andelen narkotikamissbrukare i

gruppen är mycket liten, högst några procent. Detsamma gäller för andelen med känt missbruk av alkohol.

Vad gäller de *prostituerade på sexklubbarna* har de data som finns lägre tillförlitlighet än för de båda tidigare grupperna. Tillgängliga uppgifter om gruppen pekar i följande riktning. Åldersmässigt är dessa kvinnor i regel mellan 25 och 30 år. Inslaget av »proffs«, med lång erfarenhet av prostitution, är markant. Andelarna brottsbelastade och missbrukare är ungefär jämförbara med gruppen prostituerade på massageinstitut och poseringsateljéer.

De *lyxprostituerade* slutligen kan bäst beskrivas som två grupper. En mindre andel av dem utgörs av »proffs« med ofta lång erfarenhet inom flera prostitutionsformer. Deras bakgrund skiljer sig inte från de prostituerade som beskrivits ovan. Ser man till majoriteten, de kvinnor som enbart ägnar sig åt den här formen av prostitution, är skillnaderna i förhållande till övriga kategorier av prostituerade relativt stora. Åldersmässigt ligger gruppen kring 30 år. Ogifta kvinnor och kvinnor utan barn är överrepresenterade. Inslaget av missbruk och registrerad kriminalitet är inte högre än för motsvarande delar av den kvinnliga normalbefolkningen, d v s mycket låga.

Kunderna

Till skillnad från gruppen prostituerade består kunderna i stort sett av ett urval män som i vart fall statistiska bemärkelser liknar den manliga normalbefolkningen.

Data om kända kunder inom gatuprostitutionen och prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer i ett material från Stockholm visar bl a följande.

Vad gäller kundernas ålder så var de yngre kunderna i klar minoritet och underrepresenterade i förhållande till sin andel av normalbefolkningen. Ca $\frac{2}{3}$ var 35 år eller äldre. Gruppen 30–49 var kraftigt överrepresenterad (59 procent).

Andelen gifta utgjorde ca 30 procent. Andelen gifta eller sammanboende torde dock väl överstiga 40 procent och svarar relativt mot samma andel för normalbefolkningen i dessa åldrar i området. Skattningar av andelen med barn gav motsvarande resultat.

Vad gäller inkomstfördelningen hade ca hälften av kunderna en taxerad inkomst på minst 50 000 per år medan ca tio procent hade en inkomst som översteg 100 000 kronor per år (under 1978).

En förhållandevis stor andel av de prostituerades kunder tycks komma från en annan ort än den där själva prostitutionskontakten genomförs. I Stockholmsmaterialiet var 30 procent av kunderna bosatta inom Stockholms kommun och en motsvarande andel i grannkommunerna medan den resterande andelen kom från andra områden. Företrädesvis i mellersta och södra Sverige.

Andelen utländska medborgare var högre än förväntat. Knappt 20 procent av kunderna på gatan och massageinstituten i Stockholm var utländska medborgare. Fördelningen av dessa på hemland följde relativt väl sammansättningen av den utländska befolkningen i områden. Möjligen med en viss överrepresentation för kunder från länderna kring Medelhavet.

Överrepresenterad var också gruppen med känd brottsbelastning. Ca 20 procent förekom i det s k polisregistret. I regel gällde det smärre förseelser som trafikbrott och liknande men några procent av gruppen hade en mer omfattande och grövre belastning.

Dessa data från Stockholm får också starkt stöd i andra material om prostituerades kunder, bl a i undersökningar från Malmö. Den sammanfattande tolkningen av dem blir att den här kategorin av kunder sannolikt utgörs av två grupper. Dels en absolut majoritet som i statistiska termer är typiska »Medelvensson«. Dels en mindre grupp av ensamstående män, ofta av utländsk härkomst och med en högre andel av kriminellt belastade personer.

Vad gäller de lyxprostituerades kunder utgörs gruppen genomsnittligt av affärsmän och s k fria yrkesutövare: Direktörer, reklamfolk, läkare, jurister o s v. D v s personer med »pengar och kontakter«. Andelen politiker och höga tjänstemän, en i massmedia ofta omhuldad grupp i detta sammanhang, tycks däremot vara ringa. I vart fall om man skall gå efter tillgängliga data om lyxprostituerades kunder.

Kopplarna kan (huvudsakligen) indelas i fem kategorier.

Av de uppskattningsvis 2 000 personer som under 1980 i strikt legal bemärkelse gjorde sig skyldiga till någon form av koppleri så var en absolut majoritet s k *husbehovshallickar*. Inom denna kategori ryms två grupper. En som inte syns och är utåt välanpassad liksom de kvinnor som de lever med. Och en som ofta återkommer i rättsmaskinen. En utslagningsgrupp med missbruk och missbruksanknuten kriminalitet; våldsbrott, mindre förmögenhetsbrott etc. Husbehovshallicken lever i en emotionell och social relation med en prostituerad kvinna. Prostitutionen utgör ett medel för bådas existens och är ofta av senare datum än relationen. Gruppen har marginell betydelse för prostitutionens omfattning och den vinst man gör på koppleriet är genomsnittligt ringa. Liksom att man sällan tar aktiv del i den prostituerades verksamhet.

De *professionella hallickarna* utgör f n en grupp på något hundratal personer. Med ofta omfattande och grov kriminalitet som inriktas på ekonomisk vinning eller våldsbrottslighet som (i regel) riktats mot den prostituerade. Även inslaget av narkotikabrottslighet är markant. Man upprätthåller emotionella relationer till en eller flera prostituerade och relationen utgör ett medel för att få kvinnan att prostituera sig. Gruppen har haft viss betydelse för ökningen av gatuprostitutionen under 70-talet. Genomsnittligt och relativt sett har man haft stora intäkter av sitt koppleri.

Sexuallklubbshallickarna är betydligt färre till antalet. F n några tiotal personer. Dessa personer är ofta inblandade i annan organiserad och ekonomisk brottslighet än koppleri. Man spelar även en central roll i den övriga kriminalitet – typ missbrukskriminalitet, häleri etc – som utgår från klubbarna eller är koncentrerad till dessa. I regel råder ett formellt förhållande till den prostituerade: Arbetsgivare-anställd. Gruppens verksamhet har utgjort en nödvändig förutsättning för uppkomsten och tillväxten av sexuallubbsprostitutionen under första hälften av 70-talet. Genomsnittligt har man haft stora intäkter av sin verksamhet.

Även *hyreshallickarna* är en liten grupp (något 50-tal personer f n). Personerna är ofta ostraffade. Man har en formell affärsinriktad relation till den prostituerade; man förmedlar och/eller upplåter lokal för hennes verksamhet. Gruppen utgör en nödvändig förutsättning för (så gott som) all prostitution i fasta lokaler och har spelat mycket stor roll för de kraftiga ökningarna av prostitutionen under början av 70-talet. Genomsnittligt har man haft stora intäkter av sin verksamhet.

Annonshallickarna är en liten grupp av juridiska personer. I dag torde de i stort sett ha försvunnit från marknaden i och med att prostitutionsannonserna i stort sett har gjort det. Det behöver knappast påpekas att andelen brottsbelastade i gruppen ansvariga utgivare av dagstidningar är ringa. Vad gäller utgivarna av de annonsblad som till och från förekommit i denna hantering har de dock en annan och mer personlig anknytning till pornografi- och prostitutionsindustrierna. Relationen till den prostituerade är affärsinriktad och formell. Liksom när det gäller hyreshallickarna säljer man tjänster som är nödvändiga för att prostitutionen i fasta lokaler skall kunna bedrivas med ekonomisk framgång. Man har också haft en avgörande betydelse för omfattningen av denna prostitution. Intäkterna har dock relativt sett varit mycket ringa (om man ser till förmedlingens omfattning och den övriga verksamhet som man bedriver) och endast undantagsvis kommit den juridiskt ansvariga till godo.

Den *statistiskt redovisade koppleribrottsligheten* har varit förhållandevis konstant under hela 70-talet: ca 50–100 anmälda brott per år. Koppleri är således ett brott med relativt sett höga mörktal. Endast en ringa del av den faktiska brottsligheten kommer till myndigheternas kännedom.

Bakom dessa siffror finns huvudsakligen två grupper av personer som anmälts, skäligen misstänkts eller dömts för koppleri. Dels de *husbehovshallickar* som levit i sk utslagningsrelationer med den prostituerade som de utnyttjat. Dels de *professionella hallickarna* som utgjort en växande andel av gruppen kända kopplare under perioden. Här är också andelen som undgått upptäckt lägre.

De kända kopplarna är nästan alltid män. Mindre än tio procent av de personer som dömts för koppleri sedan 1965 har varit kvinnor. I de senare fallen har det nästan alltid handlat om kvinnor som själva varit prostitue-

rade. Man har hjälpt någon »väninna« med att skaffa kunder, ordnat lokal åt henne etc.

Åldersmässigt fördelar sig de kända kopplarna relativt jämnt över åldersintervallet 24–25 år. De mer professionellt inriktade ligger dock ofta inom intervallet 25–35 år. I speciellt den gruppen finns också ett markant inslag av utländska män. För åren 1976–1978 varierade andelen utlänningar av samtliga som dömts för koppleri/främjande av otukt mellan 35 och 60 procent.

Ser man till *påföljderna* för detta brott så är fängelse klart dominerande. Av de som dömdes under perioden 1972–1979 fick 68 procent fängelse, 19 procent villkorlig dom, nio procent skyddstillsyn, en procent böter och två procent annan påföljd.

9. Orsaker till prostitutionens variationer under 70-talet

Den i massmedia mest populära förklaringen till den kraftiga ökningen av prostitutionen under början av 70-talet är *narkotikafaktorn*. Unga kvinnor börjar prostituera sig för att de behöver pengar till sitt narkotikabehov.

En närmare analys av prostitutionens utveckling under 70-talet samt förekomsten av narkotikamissbruk inom prostitutionshanteringen visar dock klart att narkotikan endast kan ha haft *marginell* betydelse i sammanhanget. Utvecklingen måste istället tillskrivas en mängd olika faktorer av såväl samhällelig som individuell karaktär. Jag skall återkomma till dessa sedan.

Mot slutet av 60-talet börjar prostitutionen öka kraftigt. Denna ökning fortsätter under början av 70-talet och kulminerar mot mitten av decenniet varefter tillväxtkurvorna planar ut. Därefter inträder kraftiga minskningar mot slutet av perioden. Denna sammanfattning av utvecklingen gäller – i stort sett – för prostitutionen totalt och för de olika formerna.

Den beskrivna utvecklingen talar också för att prostitutionen i dagens Sverige är ett fenomen som är mycket känsligt för förändringar i det omgivande samhället. Översatt i resonemang på individuell nivå beror denna känslighet på att ett förhållandevis stort antal kvinnor behöver ganska små »knuffar« i fel riktning för att hamna i prostitutionen. På samma sätt behövs det i regel små knuffar i motsatt riktning för att få dem att upphöra med att prostituera sig.

Det gäller också flertalet av de kvinnor som faktiskt prostituerat sig. Inom den senare gruppen finns dock även en »hårdare kärna« bestående dels av de svårt utslagna alkohol- eller narkotikaberoende flickorna, dels de hårt yrkesinriktade prostituerade som byggt upp hela sin existens och en god del av sin identitet kring det faktum att de är prostituerade.

En mängd faktorer.

I botten på den utveckling som sätts igång mot slutet av 60-talet finns *ett högt industrialiserat kapitalistiskt konsumtionsamhälle*. Det präglas av en genomgående hög ekonomisk levnadsnivå. Samtidigt finns der en låg grad

av den sociala kontroll som utövas av människorna själva; i de grupper de tillhör och i deras närmaste omgivning. I detta samhälle finns också *människor som relativt sett är fattiga*. Fattiga i jämförelse med sin omgivning både när det gäller tillgången på materiella ting och rent kulturella värden. Det finns en liten men växande andel av utslagna människor som fastnat i missbruk och/eller kriminalitet eller är på väg att hamna där. Det finns en mindre – men samtidigt betydligt större än de direkt utslagna – andel med dålig social och ekonomisk bakgrund, problem med bostad, arbete, sociala och mänskliga kontakter. Slutligen finns det en grundläggande ojämlikhet mellan könen och till kvinnornas nackdel.

Samhällen av den här typen brukar ofta präglas av en liberal syn på individen och en *liberal kontrollpolitik*.

Bland dessa faktorer på ideologisk nivå rymms också det som vi i dagligt tal kallar för *den sexuella liberaliseringen*. De negativa verkningarna av denna jämnar marken för prostitutionen. Mot slutet av 60-talet kommersialiseras sexualiteten hårt. Man understryker, fullt logiskt med tanke på de ekonomiska och sexuella realiteter som råder, individens rätt till sexuell frihet och den sexuella friheten som ett sätt att frigöra sig rent allmänt. Man plockar bort en mängd tabun och regler som tidigare utgjort spärrar mot pornografi och prostitution.

Så långt i processen är bakgrunden färdigberedd. Nu behövs det *kvinnor* som prostituerar sig, *män* som vill köpa deras tjänster, *förmedlare* som kan föra dem samman och *lokaler* där de kan hålla till. *Prostitutionen som marknad*. Under början av perioden är dessa marknadsfaktorer väl tillgodosedda. Det finns gott om presumtiva säljare och köpare i ett samhälle som vårt. I massmedia, och det gäller inte bara den sk herrpressen och de rena porrtidningarna, bedrivs en omfattande marknadsföring. Tillgången på lokaler är god. Det är lätt att annonsera. Och från samhällets sida gör man inga försök att ingripa. Prostitutionen är, om inte en medborgerlig rättighet så i vart fall »den resandes ensak«.

De ovan beskrivna faktorerna i samverkan tror jag väl kan förklara den drastiska ökningen fram till mitten av 70-talet. På samma sätt kan de minskningar som sedan följer tillskrivas den reaktion från samhällets sida som så småningom sätter in och konkret resulterar i en mängd *marknadsstörande åtgärder*.

Massmedia reagerar snabbast. Möjligheten att annonsera skärs ned och mot slutet av perioden har den i stort sett upphört. Därmed kan heller inte prostitutionen på massageinstitut och poseringsateljéer fungera. Hyresvärdarna börjar dra öronen åt sig. Avslöjanden i massmedia och ingripanden från polisen. Nu blir det svårt och så småningom nästan omöjligt att skaffa lokal. Polisen börjar kartlägga branschen, polisutredningar och åtal mot förmedlare och hyresvärdar. Riskerna ökar och kräver allt högre insatser som man inte kan betala när konjunkturerna viker.

Även mot prostitutionen på gatan börjar man sätta in åtgärder. Polisen skrämmer bort kunderna och de prostituerade som inte tillhör den hårda kärnan. Socialarbetarna kommer ut på fältet. Med samma resultat.

Och polisen börjar plocka in kopplare. Som kulor på ett radband. Kopplare på gatan, hyreshallickar, sexklubsägare som bedriver prostitution i sina lokaler.

Sammantaget: Prostitutionsmarknaden skadas i märgen som ett resultat av olika åtgärder från politiska instanser, massmedia, polis, åklagare, skattemyndigheter och socialvård. Och under alltihopa finns så småningom en bred, växande och talför allmän opinion.

Mot slutet av perioden har prostitutionen reducerats till sin »hårda kärna« och en tillfällsprostitution som är betydligt mindre än tidigare. Dessutom har vi de svårupptäckta formerna av lyxprostitution som man inte kan nå med de medel som satts in tidigare.

10. Åtgärder mot prostitutionen

Prostitutionens utveckling under senare delen av 70-talet utgör ett starkt argument för att man kan åstadkomma avsevärda minskningar i den genom *marknadsstörande åtgärder* som vare sig är särskilt resurskrävande eller fordrar mer långtgående utvidningar av lagstiftningen på området. Utgångspunkten för de åtgärder som föreslagits nedan är det gemensamma faktum att om det inte är lönsamt att prostituera sig så är antalet kvinnor som gör det försumbart.

I och med att åtgärderna är mindre omfattande eller långtgående behöver man heller inte öda tid på att diskutera huruvida prostitutionen är mycket, eller bara lite samhällsskadlig. Problemet kan reduceras till det som det egentligen handlar om. En ganska enkel ideologisk avvägning.

Prostitutionen på *sexklubbarna* kan enklast åtgärdas genom att den nuvarande tillståndsprövningen av sexklubbar ersätts med ett *förbud* för sådana verksamheter. Av ungefär den innebörd och omfattning som diskuterades av 1973:års brottskommission (Se Ds Ju 1973:5). Kontrollen av att ett sådant förbud efterlevs torde kräva mindre resurser än kontrollen av de nuvarande tillståndsgivna sexklubbarna. Det finns också starka argument för ett sådant förbud. Olika typer av ekonomisk och organiserad brottslighet – däribland prostitution – är legio inom branschen. Så fort en sexklubb blivit föremål för en mer omfattande polisier kontroll under 70-talet så har det (nästan alltid) slutat med att den stängts och att personerna bakom den åtalats och dömts för olika brott.

Vad gäller prostitutionen på *massageinstitut och poseringsateljéer* bör åtgärderna inriktas på att strypa tillgången på lokaler samt möjligheterna att annonsera sådan verksamhet. Utan dessa två nödvändiga förutsättningar kan verksamheten inte bedrivas. Ett sådant resultat kan nås genom en *självsanering* bland tidningsutgivare och hyresvärdar, dels kan *lagstifta-*

ren hjälpa eventuella vankelmodiga personer i dessa kretsar genom att rättslaget klagörs. F n föreligger således betydande oklarhet om var den straffbara gränsen går för de s k hyreshallickarna och annonshallickarna. Möjligen kan gränsen dras genom rättstillämpningen. Om inte får den klagöras genom ändringar eller tillägg till koppleriparagrafen så att även förmedling och upplåtelse av lokaler för prostitution samt annonsering av sådana verksamheter inryms under bestämmelsen.

Prostitutionen på gatan angrips lämpligen genom en kombination av *polisära och sociala åtgärder på fältet*. Bl a i Malmö, där man bedrivit ett s k prostitutionsprojekt sedan 1976, har man åstadkommit avsevärde minskningar i gatuprostitutionen genom sådana stödjande och hjälpande åtgärder för de prostituerade på gatan. De resurser som krävs för dylika åtgärder måste i sammanhang som dessa betecknas som mycket rimliga.

Hotell- och restaurangprostitutionen kan åtgärdas effektivt genom att man använder utskänkningstillstånden som påtryckningsmedel. Detta är fullt acceptabelt inom ramen för gällande lagstiftning på området och kontrollen av det hela är naturligt integrerad med den löpande kontroll som redan utförs av dessa tillstånd.

En *kriminalisering av de prostituerade och/eller deras kunder* måste betraktas som en klar överloppsgärning. Konstruktionen av en sådan lag vållar avsevärda tekniska och rena avvägningsproblem. Tillämpningen av den kommer att medföra betydande svårigheter och leda till en kraftig olikhet i rättstillämpningen. Jämför t ex möjligheterna att kontrollera prostitutionen på gatan och den s k call-girlverksamheten. Som i praktiken fungerande repressivt instrument kan den antas få ungefär samma effektivitet som den gamla »fyllelagstiftningen« hade i nykterhetshänseende på de kroniska alkoholister som den ofta drabbade.

Om man letar efter möjligheter att »klämma åt« de prostituerade med strafflagstiftningen så låter detta sig redan göras. Bl a genom skattebrottslagstiftningen. Vilket bör påpekas i sammanhanget.

Kriminaliseringar som inte kan kontrolleras effektivt är enbart av ondo. De har en förfärande benägenhet att minska lagstiftarens trovärdighet, urholka rättssäkerheten och drabba fel personer.